ECLI:LV:AT:2020:0710.A420296113.10.S
Lieta Nr. A420296113, SKA-270/2020
Administratīvo lietu departaments

Latvijas Republikas Senāts
SPRIEDUMS
Rīgā 2020.gada 10.jūlijā

Tiesa šādā sastāvā: senatori Andris Guļāns, Dzintra Amerika, Rudīte Vīduša

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. A/ pieteikumu par Valsts policijas Vidzemes reģiona pārvaldes Kārtības policijas biroja darbinieku faktisko rīcību, sakarā ar Valsts policijas kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2018.gada 18.aprīļa spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] 2012.gada 9.maijā Valsts policijas Vidzemes reģiona pārvaldes darbinieki apturēja pieteicēja /pers. A/ vadīto transportlīdzekli, noskaidroja tā reģistrācijas un vadītāja datus, lika pieteicējam atvērt un pārbaudīja transportlīdzekļa bagāžas nodalījumu un motortelpu, kā arī veica alkohola koncentrācijas pārbaudi transportlīdzekļa vadītāja izelpas gaisā.

Pieteicējs, iebilstot pret policijas darbinieku faktisko rīcību, vērsās iestādē un pēc tam tiesā.

[2] Ar Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 18.maija spriedumu pieteikums noraidīts.

Izskatot lietu kasācijas kārtībā, Senāts ar 2017.gada 23.novembra spriedumu atcēla Administratīvās apgabaltiesas spriedumu daļā par pieteicēja vadītā transportlīdzekļa apskati, lieta šajā daļā nosūtīta jaunai izskatīšanai.

[3] Administratīvā apgabaltiesa ar 2018.gada 18.aprīļa spriedumu pieteikumu apmierināja daļā un atzina par prettiesisku Valsts policijas darbinieku faktisko rīcību, veicot pieteicēja vadītā transportlīdzekļa bagāžas nodalījuma un motortelpas apskati. Spriedumā norādīti turpmāk minētie argumenti.

[3.1] Atbilstoši likuma „Par policiju" 12.panta 20.punktam lietā noskaidrojams, vai policijas darbiniekiem bija pamats domāt, ka transportlīdzeklis tiek izmantots likumpārkāpuma izdarīšanā. Kritērijs „pamats domāt" sevī iekļauj vērtējumu, vai ir konstatējamas aizdomas.

Latviešu literārās valodas vārdnīcā iekļauts skaidrojums vārdam „aizdomas". Aizdomas – nedrošs, nepilnīgi pamatots pieņēmums (par fakta esamību vai iespējamību); šaubas par apgalvojuma patiesīgumu vai rīcības godīgumu. Tātad aizdomām ikvienā situācijā nav jāapstiprinās, tomēr aizdomu pamatā ir jābūt konstatējamiem saprātīgiem faktiem, kas rada aizdomas, jeb konkrētajā situācijā – pieņēmumu par likumpārkāpuma izdarīšanu.

[3.2] Iestādes arguments, ka pieteicēja vadītais transportlīdzeklis, strauji pietuvojies, samazināja braukšanas ātrumu un turpināja braukt aiz policijas transportlīdzekļa noteiktu laika periodu, pats par sevi nerada loģisku un saprātīgu pamatu aizdomām par ceļu satiksmi reglamentējošo normatīvo aktu prasību pārkāpšanu vai likumpārkāpuma izdarīšanu. Visticamāk, šāda rīcība izskaidrojama ar to, ka strīdus situācija norisinājusies uz autoceļa ar grants segumu un autovadītājs nevēlējās apdzīt priekšā braucošo automašīnu, un tas ir saprotami un loģiski ceļa seguma smilšu un akmeņu radītā mākoņa dēļ.

Pārbaudot apstākļus, kas norādīti iestādes 2012.gada 16.maija aizrādījumā policijas virsseržantam, secināms, ka virsseržants pēc tam, kad 2012.gada 9.maijā tika apturēts pieteicēja vadītais transportlīdzeklis, neizskaidroja transportlīdzekļa apturēšanas iemeslu, tādējādi nerīkojoties atbilstoši likuma „Par policiju" 5.pantam. Tiesas ieskatā, saprātīgi ir sagaidīt, ka tūlīt pēc apturēšanas policijas darbinieks var saprotami izskaidrot transportlīdzekļa vadītājam apturēšanas iemeslu, kā arī var izskaidrot to, kādu iemeslu dēļ ir jāpārbauda (jāsalīdzina) transportlīdzekļa virsbūves identifikācijas numurs un jāapskata transportlīdzekļa bagāžas nodalījums.

Transportlīdzekļa apskate un virsbūves reģistrācijas numura pārbaude ir darbības, kuru veikšana Valsts policijas darbiniekiem ir jāpamato ar kādiem īpašiem apstākļiem, kurus konkrētajā gadījumā ir pamats saistīt ar pieteicēju vai viņa vadīto transportlīdzekli. Policijas darbinieku apgalvojumi par aizdomām, ka ar pašu transportlīdzekli vai tā vadītāju varētu būt saistīts kāds iemesls, kādēļ viņš negrib apdzīt policijas transportlīdzekli, pieļaujot varbūtību par neakcizēto preču pārvadāšanu, neapstiprinās ar loģiskiem un saprātīgiem faktiem. Lietas materiālos nav pierādījumu, uz kura pamata var secināt, ka policijas meklēšanā ir tāds transportlīdzeklis, kura modelis, izlaiduma gads un krāsa ir līdzīga vai identiska ar pieteicēja vadītā transportlīdzekļa izlaiduma gada, modeļa un krāsas transportlīdzekli. Tāpat no lietas materiāliem neizriet, ka laikā, kad tika apturēts pieteicēja transportlīdzeklis, iestādes rīcībā ir bijusi informācija par to, ka būtu izdarīts kāds likumpārkāpums ar transportlīdzekli, kurš būtu līdzīgs pieteicēja vadītajam transportlīdzeklim.

[3.3] Secināms, ka nepastāvēja likuma „Par policiju" 12.panta pirmās daļas 20.punktā minētie nosacījumi, lai veiktu transportlīdzekļa apskati un šādu darbību veikšanai iztrūkst objektīva un saprātīgi izskaidrojama pamatojuma. Līdz ar to pieteikums šajā daļā ir apmierināms.

[4] Valsts policija iesniedza kasācijas sūdzību par apgabaltiesas spriedumu, norādot turpmāk minētos argumentus.

[4.1] Apgabaltiesa nav ņēmusi vērā, ka ar spēkā stājušos Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 18.maija spriedumu šajā lietā atzīta par tiesisku Valsts policijas faktiskā rīcība, apturot pieteicēja vadīto transportlīdzekli un veicot alkohola koncentrācijas pārbaudi. Līdz ar to jautājums, vai pieteicēja transportlīdzeklis apturēts pamatoti, nav pārvērtējams.

[4.2] Apgabaltiesa nav sniegusi vērtējumu, kāpēc, konstatējot pamatu apturēt transportlīdzekli, Valsts policijas amatpersonām komunikācijā ar pieteicēju nevar rasties pamatotas šaubas par cita noziedzīga nodarījuma veikšanu, kura atklāšanai bija nepieciešams veikt strīdus darbības.

[4.3] Jāņem vērā, ka policijas amatpersonām ir padziļinātas zināšanas un pieredze noziedzīgu nodarījumu novēršanā, kā arī situācija prasa veikt konkrētas darbības un izvērtēt to operatīvi un izlēmīgi. Apgabaltiesas piedāvātā likuma „Par policiju" 12.panta pirmās daļas 20.punkta interpretācija neatbilst objektīvajai realitātei. Prasība Valsts policijas amatpersonām veikt tādu faktiskās situācijas izvērtējumu, kādu šajā lietā tiesa veic vairāku gadu garumā, nav samērīga un apdraud sabiedrības intereses uz efektīvu Valsts policijas darbu noziedzīgu nodarījumu novēršanā un atklāšanā.

[4.4] Apgabaltiesa ir ignorējusi Senāta 2017.gada 23.novembra spriedumā šajā lietā norādīto, uzņemoties Valsts policijas pilnvaras un izdarot secinājumus par kriminālizlūkošanu, un patstāvīgi pārvērtējot noziedzības tendences. Apgabaltiesa nav vērtējusi Valsts policijas 2017.gada 26.jūnija atbildi Senātam par operatīvās situācijas izvērtējumu attiecīgajā reģionā un Valsts policijas darbības prioritātēm, tāpat nav norādīts uz nepilnībām, kas bija par pamatu to nevērtēt. Tiesai atbilstoši objektīvās izmeklēšanas principam bija iespējams iegūt pierādījumus no kompetentajām iestādēm. Apgabaltiesa ir pārkāpusi un nepareizi pielietojusi šo principu.

[4.5] Lietā nav strīda, ka Valsts policija neveica konkrētā transportlīdzekļa meklēšanu un nepārbaudīja konkrētu informāciju par noziedzīga nodarījuma veikšanu, bet gan pildīja likumā „Par policiju" noteiktās funkcijas.

[4.6] Apgabaltiesas veiktā Valsts policijas amatpersonu pilnvaru interpretācija ievērojami apgrūtinātu sabiedrības interešu īstenošanu, kā arī padarītu tādu noziedzīgo nodarījumu kā akcizēto preču nelegāla aprite vai transportlīdzekļa zādzība novēršanu par teju neiespējamu. Arī analizējot publiski pieejamu informāciju, secināms, ka *BMW* markas transportlīdzekļi vienmēr ir bijuši pakļauti sevišķi augstam zādzību riskam, kā arī Austrumeiropas valstis vienmēr bijušas noieta tirgus Eiropas Savienībā zagtiem transportlīdzekļiem.

Motīvu daļa

[5] Izskatāmajā lietā izšķirams strīds, vai policijas darbinieki, veicot pieteicēja vadītā transportlīdzekļa bagāžas nodalījuma un motortelpas apskati, ir ievērojuši likuma „Par policiju" 12.panta pirmās daļas 20.punktā minētos nosacījumus.

Atbilstoši šai normai policijas darbiniekam, pildot viņam uzliktos pienākumus atbilstoši dienesta kompetencei, ir tiesības apturēt transportlīdzekli un izdarīt tā apskati, ja ir pamats domāt, ka transportlīdzekļa vadītājs pārkāpis ceļu satiksmi reglamentējošo normatīvo aktu prasības vai transportlīdzeklis tiek izmantots likumpārkāpuma izdarīšanā.

[6] Nav šaubu, ka policijas darbiniekam savu funkciju izpildē ir tiesības veikt transportlīdzekļa apskati. Tomēr likuma „Par policiju" 12.panta pirmās daļas 20.punktā ir minēti nosacījumi šādai darbībai – pastāv pamats domāt, ka transportlīdzekļa vadītājs pārkāpis ceļu satiksmi reglamentējošo normatīvo aktu prasības vai transportlīdzeklis tiek izmantots likumpārkāpuma izdarīšanā. Līdz ar to tiesības veikt transportlīdzekļa apskati atbilstoši šai normai ir nesaraujami saistītas ar konkrētu apstākļu iestāšanos. Situācijās, kad nepastāv neviens no nosacījumiem, transportlīdzekļa apskates veikšana atbilstoši šai normai nav pieļaujama.

Tā kā normā ietvertie nosacījumi prasa vērtēt tieši attiecīgā transportlīdzekļa vai transportlīdzekļa vadītāja saistību ar iespējamu pārkāpumu, katrs gadījums, kad tiek apsvērta transportlīdzekļa apskate, prasa individuālu izvērtējumu. Līdz ar to policijas darbiniekiem ir jāspēj norādīt uz tieši konkrēto situāciju raksturojošiem apstākļiem, kas liecina par transportlīdzekļa vai transportlīdzekļa vadītāja saistību ar iespējamu pārkāpumu un pamato likuma „Par policiju" 12.panta pirmās daļas 20.punktā minēto nosacījumu izpildi. Tāpat, ņemot vērā, ka transportlīdzekļa bagāžas nodalījuma un motortelpas apskate ir saistīta ar personas tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību ierobežošanu, pirms transportlīdzekļa apskates ir nepieciešams apsvērt arī to, vai šāds personas tiesību ierobežojums konkrētajā situācijā ir samērīgs un nepieciešams policijas uzdevumu pilnvērtīgai veikšanai.

[7] Izskatāmajā lietā apgabaltiesa ir vērtējusi policijas lēmumos norādītos apstākļus, kas radījuši šaubas par iespējamu likumpārkāpumu, proti, transportlīdzeklis strauji pietuvojas no aizmugures, samazina braukšanas ātrumu un turpina braukt aizmugurē vēl kādu laiku. Apgabaltiesa ir atzinusi, ka šāds apstāklis pats par sevi nerada loģisku un saprātīgu pamatu aizdomām par ceļu satiksmi reglamentējošo normatīvo aktu prasību pārkāpšanu vai likumpārkāpuma izdarīšanu. Tāpat apgabaltiesa ir analizējusi policijas darbinieku skaidrojumu, ka minētās rīcības rezultātā radušās aizdomas, ka ar pašu transportlīdzekli vai tā vadītāju varētu būt saistīts kāds iemesls, kādēļ viņš negrib apdzīt policijas transportlīdzekli, pieļaujot varbūtību par neakcizēto preču pārvadāšanu. Apgabaltiesa atzina, ka tas neapstiprinās ar faktiem. Apgabaltiesa arī pēc savas iniciatīvas ir izvērtējusi citus apstākļus, kas varētu norādīt uz iespējamu likumpārkāpumu, atzīstot, ka tādi nav konstatējami.

Senāts atzīst, ka tiesas veiktie secinājumi ir loģiski un pamatoti. Lai gan aprakstītā transportlīdzekļa rīcība, strauji samazinot braukšanas ātrumu un turpinot braukšanu aiz policijas transportlīdzekļa, var likt policijas darbiniekiem pievērst uzmanību konkrētajam transportlīdzeklim, tomēr tā pati par sevi nav pietiekama, lai pamatotu iespējamu pārkāpumu un vēl jo vairāk – tieši transportlīdzekļa aplūkošanas nepieciešamību. Līdz ar to bez citiem papildu apstākļiem šāda transportlīdzekļa vadītāja rīcība neveido tiesisko pamatu veikt transportlīdzekļa bagāžas nodalījuma un motortelpas aplūkošanu atbilstoši likuma „Par policiju" 12.panta pirmās daļas 20.punktam.

Kasācijas sūdzībā ietvertie argumenti ļauj noprast, ka aizdomas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu radījusi arī komunikācija ar pieteicēju pēc transportlīdzekļa apturēšanas. Vienlaikus nav norādīti nekādi konkrēti, pieteicēja komunikāciju raksturojoši apstākļi, kas radīja šīs aizdomas, kā arī nav skaidrs konkrēts noziedzīgais nodarījums, par kura izdarīšanu policijas darbiniekiem radās aizdomas. Kasācijas sūdzībā konkrētāk ir minēti tādi noziedzīgi nodarījumi kā akcizēto preču nelegāla aprite un transportlīdzekļu zādzība, tomēr arī šīs norādes paustas vispārināti, nesasaistot tieši ar pieteicēja veiktajām darbībām.

Šādā situācijā atzīstams, ka Valsts policijas sniegtais pamatojums apskates veikšanai ir ļoti neskaidrs un vispārīgs. Līdz ar to apgabaltiesa pamatoti konstatēja, ka nepastāvēja likuma „Par policiju" 12.panta pirmās daļas 20.punktā minētie nosacījumi, lai veiktu transportlīdzekļa apskati un šādu darbību veikšanai iztrūkst objektīva un saprātīgi izskaidrojama pamatojuma.

[8] Vispārīgas tendences reģionā, kā arī policijas darbības prioritātes pašas par sevi nevar pamatot konkrētu darbību veikšanu atbilstoši likuma „Par policiju" 12.panta pirmās daļas 20.punktam. Kā tas minēts jau iepriekš, ir nepieciešams individuāls situācijas vērtējums. Līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka Valsts policijas 2017.gada 26.jūnija atbildē būtu ietverti lietas iznākumam būtiski apstākļi un apgabaltiesai bija izšķiroši novērtēt atbildē ietverto informāciju. Tāpat no kasācijas sūdzības neizriet, kāda tieši informācija būtu iegūstama no citām iestādēm un kā tas ietekmē pieteicēja transportlīdzekļa apskates pamatotību. Līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka apgabaltiesai atbilstoši objektīvās izmeklēšanas principam bija jāiegūst kādi citi, kasācijas sūdzībā konkrēti neidentificēti pierādījumi. Tāpat nav konstatējams, ka apgabaltiesa būtu nepamatoti iejaukusies policijas kompetencē.

[9] Pretēji kasācijas sūdzībā norādītajam nav konstatējams, ka apgabaltiesa spriedumā būtu pārvērtējusi un atkārtoti pārbaudījusi transportlīdzekļa apturēšanas tiesiskumu. Lai gan apgabaltiesa ir analizējusi apstākļus saistībā ar pieteicēja vadīto transportlīdzekli un izteikusi pieņēmumus par iespējamiem rīcības motīviem, kā arī sniegusi vērtējumu policijas darbinieku rīcībai pēc transportlīdzekļa apturēšanas, tas veikts, analizējot iespējamu pieteicēja pieļautu pārkāpumu un policijas sniegto pamatojumu transportlīdzekļa apskates veikšanai. Turklāt šiem secinājumiem pašiem par sevi nav piešķirta izšķiroša nozīme.

[10] Apkopojot minēto, Senāts atzīst, ka apgabaltiesas spriedums ir pareizs.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 348.panta pirmās daļas 1.punktu un 351.pantu, Senāts

nosprieda

Atstāt negrozītu Administratīvās apgabaltiesas 2018.gada 18.aprīļa spriedumu, bet Valsts policijas kasācijas sūdzību noraidīt.
Spriedums nav pārsūdzams.

A. Guļāns Dz. Amerika R. Vīduša